

Ю. О. Ланцедова, к. ю. н., доцент кафедри кримінального права та процесу
Т. В. Сіроченко, студентка 3 курсу
Юридичний інститут, Національний авіаційний університет, Київ, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ТА ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ПРОВАДЖЕННІ ЗА НОВОВИЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Статтю присвячено дослідженню засад антикримінального судочинства, важливість їх застосування на всіх стадіях кримінального провадження. Особлива увага приділяється такій засаді, як доступ до правосуддя та обов'язковості судових рішень на стадії провадження з перегляду судових рішень за повиявленними обставинами з урахуванням положень міжнародного законодавства.

Ключові слова: Засади кримінального провадження, доступ до правосуддя та обов'язковості судових рішень, провадження за новиявленними обставинами.

Співність посвячена дослідженню засад антикримінального судочинства і важливості їх застосування на всіх стадіях кримінального провадження. Особливо увагу уделється такій засаді, як доступ до правосуддя та обов'язковості судових рішень на стадії провадження з перегляду судових рішень по вповиявленним обставинам з урахуванням положень міжнародного законодавства.

Ключевые слова: Основы уголовного судопроизводства, производство по вновь открывшимся обстоятельствам, доступ к правосудию и обязательность судебных решений. The article studies the principles anticriminal justice, the importance of applying them in all stages of criminal proceedings. Special attention is paid to such principles, access to justice and judicial decisions on the stage of the proceedings of judicial review of decisions by the new circumstances, subject to the provisions of international law.

Keywords: Principles of criminal proceedings, proceedings under the new circumstances.

Семантичне поняття терміна «засади» чи «принципи» полягає в позначенні наукової чи моральної засади, підвалини, основи, від якої не можна відступити. Оскільки законодавче визначення цього поняття відсутнє, багато авторів намагається сформулювати своє бачення цієї процесуальної категорії. Ю. О. Ланцедова засади (принципи) антикримінального судочинства розглядає як не будь-яку вимогу процесуального законодавства діяти лише певним шляхом, а передбачене чинним правовим актом наріжне імперативне правило поведінки (засаду), яке має проізувати антикримінальне судочинство в цілому чи лише певну його стадію та визначати сутність і процесуальні гарантії дотримання цієї процедури, прав, свобод та обов'язків її суб'єктів, якісних, раціонального та ефективного отримання повноцінних доказів та інших видів антикримінальних відомостей [3, с. 47].

Засади кримінального провадження, які мають світоглядне, правотворче та правозастосовне значення і забезпечують стабільне та принципово вірне регулювання кримінально-правових відносин, інакше – надійний захист матеріального кримінального права, повинні діяти на всіх етапах антикримінального судочинства і бути непорушно обов'язковими для всіх

освіти, вважасмо за необхідне запропонувати наступне визначення науково-педагогічного працівника: це фізична особа (громадянин України, іноземець особа без громадянства), яка має вищу освіту ступеня магістра, та за основним місцем роботи у вищих навчальних закладах професійно займається наданням освітніх послуг, викладацькою діяльністю та проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні результати.

Таким чином, на основі вищевикладеного робимо висновок, що з метою подальшого коректного використання у законодавстві та науковій літературі термінів «педагогічний, науковий, науково-педагогічний працівник» та «професорсько-викладацький склад» було б доцільним закріпити визначення «професорсько-викладацький склад» та провести чітке розмежування досліджуваних вище понять на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Рекомендація о статусе преподавательских кадров учреждений высшего образования от 11 ноября 1997 г. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lexed.ru/pravo/gazdel2/?docId8.html>.
2. Петренко Н. К проблеме нормативно-правового обеспечения статуса научно-педагогического работника // Закон и жизнь. - 2013. - №9/3. - с.147-151.
3. Демченко Н.М. Про розмежування понять «науково-педагогічні працівники» та «професорсько-викладацький склад» // Форум права. - 2007. - №3. - С. 75-81 [Електроннийресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07dmpwrs.pdf>.
4. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. /Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. - К.: Укр. енцикл., 1998. - Т.4: Н.-П. - 2002. - 718 с.
5. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1992. - № 12. - ст.165; [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.
6. Закон України «Про вищу освіту» 01.07.2014 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2014. - № 37-38. - ст.2004 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.
7. Кучер М.М. Роздобуток Е. В. До питання оцінки результатів праці науково-педагогічних кадрів вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_7/statii/Kucher Rosdobytko.pdf](http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_7/statii/Kucher%20Rosdobytko.pdf).
8. Крисяк Т.В. Правове регулювання робочого дня і робочого часу науково-педагогічних працівників // Актуальні проблеми науки трудового права в сучасних умовах ринкової економіки: Матеріали наук.-практ. конф.; м. Сімферополь, 19-20 травня 2003 р. /За ред. В.С. Венедиктова. -Х.:Нац. ун-т внутр. справ, 2003. - С.154-156.
9. Волітенко Е.И. Абрамова А.А. Трудовое право преподавателей высшей школы. -М.: Госориздат, 1962. - 84 с.
10. Гулянич Н.П., Пастухов В.П. Трудовые права преподавателей вузов: Учебное пособие. -К.: КИИФК, 1979. -62 с.

Учасників кримінального провадження, які мають передбачені законом права і обов'язки, – з'ясненими процесуальними інтересами чи без таких. Більш того, ці засади повинні мати беззастережну повагу всіх членів судопільства та прямо чи опосередковано не порушуватись ними. Волночас, засади кримінального провадження мають бути однозначними, конфліктними за змістом зі зрозумілими наслідкуваннями. В зв'язку з цим виникає багато запитань з приводу того, чи всі передбачені в КПК України засади мають належні ознаки і можуть бути визнані саме засадами. Цілком зрозуміло, що повнота і та об'єктивність доказування можуть бути досягнуті лише у разі наукової інтерпретації кожної з передбачених законом найбільш вагомих у сенсі відправлення правосуддя засад.

Принципи належну увагу слід такому принципу як доступ до правосуддя та обов'язковості судових рішень на стадії провадження з погляду судових рішень за нововиявленими обставинами.

У загальному плані провадження за нововиявленими обставинами являє собою стадію кримінального процесу, під час якої суд, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування такого роду обставин, перевіряє законність та обґрунтованість вироку та інших судових рішень, що набрали законної сили, і переглядає їх за підставами, передбаченими законом.

Необхідність існування даного провадження покликана тим, що на практиці є випадки, коли після вступу судового рішення в силу виявляються обставини, що свідчать про його незаконність і необґрунтованість, які не були відомі під час досудового розслідування і судового розгляду, а тому не могли бути оцінені судом при ухваленні відповідного рішення. Тому провадження за нововиявленими обставинами є одним із засобів забезпечення виправлення судових помилок, поставлених закінченого, обґрунтованого і вмотивованого судового рішення у кожному кримінальному провадженні. Перевірка законності, обґрунтованості й умотивованості судового рішення за нововиявленими обставинами у кримінальному провадженні є додатковою гарантією забезпечення речимому законності й охорони прав людини та сприяє підвищенню ефективності правосуддя [4, с. 427].

Конституція України кожній людині гарантується судовий захист її прав і свобод, коли ч. 1 ст. 55 Основного закону передбачає, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Це означає, що держава зобов'язана забезпечити в повному обсязі здійснення права на судовий захист (у тому числі від допущених судових помилок), який повинен бути справедливим, компетентним та ефективним. Отже зацікавлені особи мають право долатися виправлення допущених судами помилок, перевірки вищестоящими судами законності, вмотивованості

та обґрунтованості рішень, що приймаються нижчестоящими судовими інстанціями, оскільки правосуддя, за своєю суттю, визнається таким лише за умови, якщо воно забезпечує ефективне поновлення порушених прав і свобод людини. Судове рішення не може бути визнане справедливим і правосудним, а судовий захист – повним й ефективним, якщо допущена судова помилка. У цьому аспекті ст. 8 Загальною декларацією прав людини передбачає, що кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом [1].

Для перевірки правосудності судових рішень КПК України передбачає ординарні (провадження в судах апеляційної і касаційної інстанцій) та екстраординарні (провадження у Верховному Суді України та за нововиявленими обставинами) види судових проваджень з погляду судових рішень. Отже, провадження за нововиявленими обставинами є виключним (екстраординарним) різновидом судових проваджень з погляду судових рішень, у зв'язку з виявленням після набрання ними законної сили таких обставин, які, якщо б вони були своєчасно відомі правосуддю, очевидно, потягли б ухвалення судом зовсім іншого рішення. На даний час існування такого провадження пов'язане з тим, що не завжди неправильність вироку видно з матеріалів кримінальної справи: обставини, що вказують на це, або не були відомі суду, або виникли вже після винесення вироку [8, с. 434].

Основні положення щодо характеристики принципу доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень у кримінальному провадженні зводяться до наступного. Як вже зазначалося, конституція України гарантує судовий захист прав і свобод людини. У цьому аспекті судова система має забезпечити доступність правосуддя для кожної особи. У ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2] та ч. 1 ст. 21 Кримінального процесуального кодексу України зазначається, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. На думку В. І. Маринова, доступ до правосуддя являє собою комплексне поняття, що забезпечується процесуальним механізмом і організацією роботи суду, виключаючи низку складових: інстанційність судової системи, процесуальний порядок оскарження судових рішень, організацію роботи першої інстанції щодо прийняття апеляційної скарги, підготовки матеріалів та їх передавання до вищестоящого суду тощо [7, с. 619].

О. М. Овчаренко розкриває сутність поняття «доступність правосуддя» через сукупність його правових (інституційних і процесуальних), соціальних і економічних елементів через: а) розумний строк розгляду

справи: б) максимально можливу простоту процесу; в) доступ до судового рішення; г) виконання судового рішення. Крім того, авторка акцентує також увагу на доступності механізмів оскарження судових рішень, проте розглядає лише проблеми доступності судів апеляційної й касаційної інстанцій [5, с. 14, 15, 17].

Відповідно до усталеної практики Європейського суду з прав людини, до держави, де діють апеляційні чи касаційні суди, ставиться вимога забезпечити залученням до відповідальності перед законом особам можливість користуватися в цих судах основоположними гарантіями [6]. На рахунок реалізації зазначеної засади кримінального провадження у провадженні за нововиявленими обставинами, то її стадію можна умовно поділити на дві частини: звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. У свою чергу, звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами вклучає в себе два етапи: подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Друга частина провадження за нововиявленими обставинами визначається залежно від того, в суді якій інстанції здійснюється судове рішення за нововиявленими обставинами. Наприклад, якщо перегляд здійснюється судом апеляційної інстанції, то здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами складається з такого етапу, як розгляд судом апеляційної інстанції заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень на етапі розгляду судом відповідної інстанції або Верховним Судом України, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами повинна розкриватися через: розумний строк розгляду справи, максимально можливу простоту процесу, доступ до судового рішення, виконання судового рішення. Окремої уваги потребує питання щодо реалізації засади доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень на етапі відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Дотримання права на справедливий розгляд справи і принцип усталеності правових відносин наполягають на тому, що жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного судового рішення, яке набуло законної сили, лише з метою проведення повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Ревізійний розгляд не можна сприймати як замаскований протест і проста можливість існування двох думок з одного й того ж питання не є підставою для перегляду. Проте відхилення від вищезазначеного принципу може бути виправдане, але лише в тих випадках коли воно визначається обставинами суттєвого та

обов'язкового Європейський суд з прав людини наполює, що рішення про повторний розгляд справи повинні бути винесені в суворій відповідності з положеннями статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. В свою чергу Європейський суд з прав людини в низці своїх рішень порушенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. В свою чергу Європейський суд з прав людини в низці своїх рішень констатував порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з надто суворим тлумаченням внутрішніми судами процесуальних норм, що позбавило заявників на доступ до суду та завдило розгляду їхніх вимог [6].

Ухваля про відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами повинна бути постановлена в суворій відповідності з положеннями кримінального процесуального законодавства. Достить великого значення набуває належна правова процедура відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами, яка має служити гарантією від зловживання сторонами своїми процесуальними правами щодо перегляду остаточного судового рішення, яке набуло законної сили лише з метою провадження повторного розгляду та винесення нового рішення у кримінальній справі.

Список використаних джерел

1. Всеобщая декларация прав человека. Текст [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.un.org/tu/docs/declat/ndhr/>
2. Конвенция про захист прав людини і основоположних свобод від 11 листопада 1950 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу.
3. Ландедова Ю. О. Курс лекцій з кримінального процесуального права України: [навч. посібник] / Ю. О. Ландедова; за наук. ред. О. А. Криченка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 328 с.
4. Назаров В. В. Кримінальний процес України: [навч. посібник] / В. В. Назаров. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2013. – 488 с.
5. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: авторф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / О. М. Овчаренко; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2007. – 30 с.
6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
7. Реалізація засад кримінального судочинства у провадженнях з перегляду судових рішень. В 5 т. Т. 5. Правова доктрина України: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. І. Маринів, В. Я. Тацій, В. І. Борисов та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. – Харків: Право, 2013. – 1240 с.
8. Уголовно-процессуальное право. Актуальные проблемы теории и практики. [под ред. В. А. Назаровой, А. А. Тарасовой]. – М.: Юрайт, 2013. – 476 с.